

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ макъ

Голос адыга

1923-рэ ильесым
гъэтхапэм
къышегъэжьагъэу къыдэкы

№ 98 (22068)

2020-рэ ильэс

МЭФЭКУ

МЭКЬУОГЬУМ и 4

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИИЭП

къыхэтутыгъэхэр ыкы
нэмикі къебархэр

тисайт ижъугъотштых

WWW.ADYGOVOICE.RU

6 +

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъээзет

Медицинэм и учреждениехэм хэушъхафыкыгъэ техникакъэ аратыгъ

яулэ. Зэпахырэ узым ебзыхэрэ медицина къулыкъухэм ящыклагъэр зэкэ алекэльтиным непэ ткуячлэ тэхъылэ. Лъэпкъ проектхэм ыкы къэралыгъо программэхэм къадыхэлъытагъэу мыльэныкъомкэ бэ зэрашээрэ тэлъэгъу. Іэзэпэ организациехэм альт юфышэхэм къаэкъэхъэгъэ хэушъхафыкыгъэ техникэм ишуагъэ къызэрэклощтым, сымаджэхэм іэпилгъу афэхъунхэм, цыфхэм ящыэнныгъэ къагъэнэжыният зэрэфэорышшэцхэм сицыхэ тель, — къыхигъэштигъумпыл Мурат.

АР-м псауныгъэр къеухумэгъэнымкэ иминистрэй Мэрэтыкъю Рустем къызэриуагъэмкэ, Шэуджэн районым имиджи къулыкъу пае мы мэфэ благъэхэм джыри автомобили З къеклощт. Ахэр къызыщащэцхэ уахътэм ведомствэм ынаёт тиригъэтнэу ыкы шольтырым къыиэкъэхъэрэ техникэм изэхэтикэ лыпльэнхэу республикэм

шэнным ыльэнныкъокэ амалэу алекэльхэм, ящыкээзье пстэр агъотмэ, коронавирусым пашуеклохэрэ медикхэм къатефэрэ ахъзэ тынхэр къаэкъэхъягъэмэ аклиэупчлагъ. Къызэралуагъэмкэ, бригадхэр зэрифешуашу зетэгъэлъягъэх, планэу Ѣылм диштэу ахъзэ тедзэри къаэклахъэ.

Автомобильхэр заретыжыхэ нэуж урамэу Горькэм ыцэ зыхырэм тет Медицинэ гучаклэим ишын зэраухуяжырэм, юфшэнхэр зэрэлтэйгээхэрэм республикэм ипащэ зашигъетъозагъ. Къатишэу зэтэт посуюлэм нахыжхэм ыкы къэлэцыкъухэм афытгээпсихъэгъэ стоматологиер, псауныгъэм изэтгээцожын ыкы реабилитацием ягупчэ хэтиштых. Проектын игъэцэктэн зэклэмки сомэ миллион 227,5-рэ төфөшт, затыштыр 2020-рэ ильесым ишшишхээлү арь.

Адыгейим и Лышъхъэ подряднэ организацием ипащхэм гущиэгъу афэхъугъ, ашдаклоу профильнэ ведомствэм

Къикыкъэ республикэм псауныгъэр къеухумэгъэнымкэ истиэмэ непэ къыныгъуабэмэ

ипащэ пшъэрэиль афишыгъ.

Адыгейим и Лышъхъэ іэпилгъу псаункъем икъулыкъуашшэхэм юф-

ипащэ пшъэрэильхэр фишыгъэх. АР-м и Лышъхъэ ипресс-къулыкъу.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу Къумпыл Мурат Джэджэ, Красногвардейскэ ыкы Теуцожь районхэм арыт іэзэпэ учреждениехэм, джащ фэдэу іэпилгъу псынкъем икъулыкъу апае къафащэфыгъэхэ медицинэ автомобильхэр аритыжыгъэх.

Къэралыгъо программэу «Къоджэ чыыпхэм хэхъоныгъэ ашыныр» зыфилорэм игъэцэктэн къыдыхэлъытагъэу хэушъхафыкыгъэ техникэ пшыкүш къаэкъэхъягъ. Федеральнэ бюджетын къыххэгъэ сомэ миллион 14,9-м ехуу ашт пэуагъэхъягъ.

Медицинэ іэпилгъу псынкъем и Адыгэ республике станции ИВЛ аппаратхэр зыхэтхэ реанимобиль 11 (классу С зи-эхэр) ратыгъ. Зэклэмки ахэм сомэ миллион 25,4-рэ ауас. Зэпахырэ узэу коронавирусым

пашуекъогъэенным къыдыхэлъытагъэу УФ-м и Правительствэ иунашьокэ мы техникэр Адыгейим къиэкъэхъягъ.

Муниципальнэ іэзэпэ учреждениехэм ялыклохэм ыкы іэпилгъу псынкъем ипащхэм хэушъхафыкыгъэ техникэр аритыжызэ Адыгейим и Лышъхъэ къыхигъэштигъ псауныгъэр къеухумэгъэным ыльэнныкъокэ къэралыгъо программэхэр зэрифешуашшэу гъэцэктэйнхэм мэхъянэшхо зэрилэр.

— Коронавирусым ыпкъ

Тигъэзетеджэ лъаплэхэр!

2020-рэ ильесым иятлонэр ильесныкъо тельтигъэу гъэзетэу «Адыгэ макъэр» къизытхыкызыштойхохэм апае мэкъуогъум и 1-м къышегъэжьагъэу и 10-м нэс фэгъэктэнэгъэ зышигъэ уахътэу Урысаем и Почтэ къегъэнафэ. Аш тэри тыхэлажъэ, а уахътэм къыкъоцгэ гъэзетым сомэ 705-кэ шъукъэхэн шъульэгъыншт.

Редакциер.

Хэхъоныгъэхэм афэлорышлэшт

Жыыбгъэм ыклюачлэкээ электричествэ къэзытырэ станцие Адыгейим зэрэшгъэуцурэ проектым изы сэдзыгъошко аухыгь. «Россети ФСК ЕЭС» зифилорэм мы станциер Зэйкэлэлектрическэ сетим пигъэнагь.

Адыгэ ветроэлектростанцием иклюачлэхэр зэрэтигъэшт схемэр гъэпсыгъэнэм пае километрэ 16,5-рэ хью электричествэм иклюаплэхэр ашыгъэх, подстан-

цииту агъеклэжыгь, Урысюем къышашыгъэу лъэхъаным диштэрэ оборудование агъэуцугь.

Шыгу къэдгэкъыхын, жы-

бъэм ыклюачлэкээ электричествэ къэзытырэ станциер Адыгейим зызгъэуцурэ къэралын корпорацие «Росатомым» идивизионену ветроэнергетикэм ыльз-

ныкъокэ проектхэм япхырышын фэгъэзэгээ АО-у «Новавинд» зифилорэр ары. Шэуджэн ыкки Джэджэ районхэм ягъунапкъэ ар щашыгь. Станцием жыыбгъэм ыклюачлэкээ электричествэ къэзытырэ пкъэу 60 хэхъэ. Пкъэу пэпч мегаватти 2,5-рэ къеты. Электроэнергии трансформаторнэ подстанции 55-мэ къяколлэшт, нэужым чычлэгь иклюаплэхэмкээ киловатт 220-рэ зилэ подстанцием екколлэшт. Электростанцием ильэсэм киловатт миллион 354-рэ къытшт.

— Мы проектым ишлючлэгъэхээ республикэм электроэнергиимкээ Ѣыклагъэу илэр процент 20-кэ нахь макэ хъущт, танэкии электричествэу ишыклагъэ хъущтным фэдизи къылэкнигъэхъашуущт. Ар республикэм иэкономикэ хэхъоныгъэхэр егъэшилыгъэнхэм, инвестициихэр нахыбуу къыхэлхъагь хъунхэм фэлорышлэштээ зы лъэнэкъу, — къы-

Иуагь АР-м и Лышъхъэ мы псэуальэм зыщэйн.

Энергетикэм хэхъоныгъэхэр егъэшилыгъэнхэмкээ мэхъанеу илэр къыдалытээ, «зы шъханыгъупчъэкэ» заджэхэр шыкъклэм тетэу мы проектыр зэрэгэцаклэрэми Күмпил Мурат къыкыгъэтхъыгь.

Блэклигъэ ильэсэм илоныгь мазэ республикэм ипащэ мы станцием Ѣылэу апэу къэралыгъом щашыре ветропаркым Адыгейим иэкономикэ хэхъоныгъэхэр ышынхэм илахьышо зэрэхильхъаштим ичыхъэ зэрэтельт къылгыагь. АО-у «Новавинд» зифилорэм ипащэ игуадзэу Андрей Нестерук аш иджэуалэу, станцием ишын елхыгээ лофхэр охтэ клэкым зэшлэхъыгьэ зэрэхъухэрэм афэш АР-м и Лышъхъэ къызэрэфразэр къыхигъэшыгьагь. Урысюем иэнергетикэ хэхъоныгъэхэр егъэшилыгъэнхэм мы проектыр къежьаплэ зэрэфхъуущтээ, Адыгейим ветропаркым ишынкээ опытуу илэр нэмькэ шольтырхэм зэрэшыкэлэхэштээ зэлжэлэхъум къышыхэгъэшыгьэ хъульгыагь.

ХҮҮТ Нээсээт.

Зы унагъо ишысэхэм

Мы мафэхэм «Адыгэ макъэм» иредактор шъхьаиэ ыцлэкээ тхыгъэ къытлукагь. Лъэшэу гуапэ тищихъу га аш итхагъэм тызеджэм. Шьори зыфэжкугъэнэлосенеу къыхэтэуты:

«Мы тхыгъэр гъэзетым къэзгэхьын ушъхъагь фэхъуцагь сянау Хятит Шэрифэт ары (къуаджэм зэрэшашлэрэ Цуц). Аш мы ильэсэм ишылэ мазэ ыныбжь ильэс 92-рэ хъугъэ. Аш өмслытыгъэу иакыли чан, щыгъупшагы щылэп, щылэнгъэр шу елъэгъу, къэ горэхэри зэригъэшлэнэм ренэу пыль (джырэ уахтэмпи пщэрихъанымкэ шыкаклэхэр къеугупшысих, хэтэрикхэр, пхъэшхъээ-мышхъэхэр, къэгъагъэхэр къызэрэбгъэкыщт шыкаклэхэр къыхихынхэм фаблэ), хъурэ-шлэрэми захигъенэр.

Сяна ىтахьоу зыщэт уахтэр зээ ильэсхэу еджэнэм зыщынэмисыщтыгъэхэм атефагь. Сабынтымэ анахъижьеу ар щыгыгь ыкки ятэу къодыгъэмрэ янэу жьеу зидунай зыхъожыгъэмрэ ачылпэ иуцен фае хъугъагь, а лъэхъаным икъинигьо постэури зэхишлэгь. Ау мы тхыгъэр арэп зыфэгъэхьыгъэр.

Лъэшэу шу тъэгъуруе тигъэзэт лъялпэу «Адыгэ макъэр» тиунагъо ишылэнгъэ щынны зэрэхъуцагьем къялкэу съкъытегу-щын.

Я 80-рэ ильэсэм ыкки, я 90-м икъинагь... Ныбжыкаклэхэм, ахэм язакыл, ялэлжий итарихъ, икультурэ анахъэу зыщашлэгъэшлэгъон хъугъэ уахт. Къуекъо Налбий зыхэлэхъэрэ апэрэ телевизионнэ къэтынхэр адыгабзэклэ makloх, зыфэдэ къэмыхъугъэ аш иусэ хъарзынхэр зэхэтэхъях. Адыгэ эстрадэм Емыж Нурбыу адыгэбзэ дахэкэ тхыгъэу гум къинэжьырэ орэд шлэгъохэр къээшилэхэрэ къытхэхъэ. Джащыгъум апэрэу

зэхэсшлэгь тыйзэ зэрэдахэр, зэрэбаир, урыгушцыштмэ, орэд къырыпштмэ нэмькхэм зыкки зэрамынах дэир. Мышдэжьын, сүүкытээ, къызгурэо синэдэльфыбзэ зэрэсмыншлэрэ. Я 70-рэ ильэсхэу еджаплэм съзычлэсигъэм «урыс класскэ» заджэштгэхэхэм същеджагь, аш адыгабзэр зэрэшызрамыгъэшлэгъэм имызакъоу, «адыгэ классым» исхэу урысыбзэктээрэзэу мыгүшлэхэрэм ыкки мытхэхэрэм аклэнкэлэштгэлэхъ. Сыдэу тнынжыкагь ыкки тицелагьагь!

Ныбжь сиэу адыгэ хъарыгыльэр штэншиш, синэдэльфыбзэ зээгъэшлэжьын фае хъугъэ. Гукъаахаа мышлэми, сүтхэн спъэклирэл, сфизэгъэшлэжжынэп ыкки, ау, жъажъэу адыгабзэклэ съкъеджэми, аш гухахъо хэсэгъуатэ. Синэдэльфыбзэ анахъэу съхэзэштагъэр шууи, тигъэзэт ары. Нахынпэлкэ гъэзетым съзыфыклатхэштгэйгээр лъэпкэ зэхашлээ зэрэсилэм, адыгабзэклэ тхыгъэ гъэзэт закъоу дунаим къыщидэклэйрэм ахьщэ лэплигъэу зэрэзгъэштгэйтэм алэягъэмэ, я 90-рэ ильэсхэу къащын-благъэу тищыкэгъэ шылпкъэу ыкки тиунагъокэ тищылэнгъэ щыщэу ар хъугъэ.

Згъэшлэгъон екъу, ау сэц нахьи нахь лъэшэу ыгъэллэпэ хъугъэ гъэзетым сяна. Сэлофышэ съкъэтыфэ аш зэрэгэзетэу еджы ыкки нахь къэбар гъэшлэгъонэу ылтытэхэрэ къысфыхешыпкъых. Таплэкэ зыкки сългъоу къыхэкъытгээштгээп аш гъэзэт е тхыль горэ ылыгъэу еджэу — аш фэдэ уахтэ илгээл. Аро ымьшлэгъум мафэ къыхэкъытгээп. Аро

къызьщысшлэжьырэм зыгорэм ыуж итыгь — е лофтаплэ лутыгь, е унэгъо хъызметыр зэрихъэштгэйгь. Непи ар зэхъуапсэрээр мыльку ин зилэр арэл, лофт шылэн амал зылэклэлтийр ары нахь. Лофтшлэвр шу зэрэлтэгъуэрэгэрийн фае сяна мыш фэдэ ныбжым къезыгъэклэгъэри. Къыгъэшлэгъэм нахь «зызэтрэлажэр» ары еджэнэир зыргъэжъялжэри. Бэу ыкки шлэгъэшлэгъонэу еджэ. Къэбар зэфэшхъафхэм анэмькхээ усэхэми яджэнэир иклэс. Жэнэ Къырымьзэ, Лаушэ Аслын, Расул Гамзатовым, Еутых Турхъан, Пэнэшту Сэфэр, Пэрэныкъо Розэ ятхыгъэхэр къыпэблагъэх. Натхьо Къадыр итхыльхэу аужырэ уахтэм къыдагъэкыгъэхэр зэлжэ джащ фэдэу ыдьжыгъэх. Етлани шлэгъэшлэгъонэу заджэхэрэм ашыц Дэрбэ Тимур итхыгъэхэри. Шъуигъэзети, аш лофт щызышлэхэрэми, ори лъэшэу съкъышуффраз сяна щылэнгъээм фээзгъаблэхэрэм шүүзэрэшыц, класэми, иныбжыкэлэхъум зыхэнгъэ щылэнгъэ гъэшлэгъонхэр зэрэжьуягъэхэрэм алае.

Сыкъышуффхэн, гъэзетым къижуу-гъаахъэхэрэм гупшысэу афысилэхэм ягуу къышуффэшын, ори, уилофтшлэгъу хэми ифэу зэшлэштхырэм пае «тхьашуугэлэсэу» къышшоослон шлэгъонгъэ зысилэр бэшлэгъэ, ау, зэрэхъу хабзээ, уахтэ згъотыштгэйг, ренэу зыгорэм тильтэгчээ, игъо тифэн фае, класэ тыхъу хъущтэп... Мыш дэжым коронавирусым тиунэхэм таригъэлтихъагь ыкки уахтэ къысэкүгь сирээ-нгъэ афэзгъээзэнэу бэшлэгъэу ар къэзэлжыгъэхэм.

Шъопсэу редакцием Ѣылажэхэрэм! Творческэ ыкки нэмькхээлэнэ илэхээхэрээ, къынгыгъо къэдчуми, къыдготхэр, тильэпкэ зэрэйт чылпээр къызьгурулохэрэр зэрэшылэхэр къызэриушынхытээр ары. Аш тамэ къыдгугеякэ, ифэу зэшлэхэрэм имэхъанэ нахь лъэшэу къеэты, джыри нахь кочлэшко къытхельхъэ.

Хэтрэ цыфи фэдэу мафэ къэс тэлофышэ редакцием тыкъэкло, пшъэрылэе шхъаджи илэм ельтигъэу тиофтшлэн тэгэцэаклэ, республикэм Ѣыпсэхуухэрэм, тильэпкэгъуухэм нахь ашлогъэшлэгъониинэу тлэйтэхэрэр, Адыгейим, нэмькхээлэнэ ашылхурэ-ащылэхэрэм афэгъэхъягъэ къэбархэр тэугоноо, гүщылэгъуэр адэтшыих, ахэр тинэклубгъохэм, социалынэ хъытхуухэм къарытэгъахъэх. Аужырэхэр цыфхэм ылкээ хэмэлтээ къалэхъэхэмэ, гъэзэт къитхыкынны нахь нахь къинэу тфызэшлэхъы, сида зылпокэ аш цыфхэм лъатын фае мэхъу ылкээ, аужырэ уахтэм къынгыгъо постэури зыхэтэир къыдэлтлытэмэ, ахэмкэй ишлэхэп къыратхыкынны. Пстэури къыдгурэлэ, ау тэ ар зэблэхъуныр тиамалэп — почтэм гъэзетир къызэрэрихъакырэм ылкээ штэг.

Лъэшэу тигуапэ тиофтшлэн осэ ин къызэрэшашыгъэр, мы тхыгъэм имэхъанэ джыри нахь ин къэзшырээр сида зылпокэ аш цыфхэм лъатын фае мэхъу ылкээ, аужырэ уахтэм къынгыгъо постэури зыхэтэир къыдэлтлытэмэ, ахэмкэй ишлэхэп къыратхыкынны. Пстэури къыдгурэлэ, ау тэ ар зэблэхъуныр тиамалэп — почтэм гъэзетир къызэрэрихъакырэм ылкээ штэг.

Лъэшэу тигуапэ тиофтшлэн осэ ин къызэрэшашыгъэр, мы тхыгъэм имэхъанэ джыри нахь ин къэзшырээр сида зылпокэ аш цыфхэм лъатын фае мэхъу ылкээ, аужырэ уахтэм къынгыгъо постэури зыхэтэир къыдэлтлытэмэ, ахэмкэй ишлэхэп къыратхыкынны. Пстэури къыдгурэлэ, ау тэ ар зэблэхъуныр тиамалэп — почтэм гъэзетир къызэрэрихъакырэм ылкээ штэг.

МЭШЛЭКЬО Сайд.

ЛЫГЬЭР, ШЫПКЬАГЬЭР ИШАПХЪЭХЭУ...

Милицием иполковникэу Хъутыжъ Азмэт гүшүэгэу сывэрэфэхъуштыр зыпашхъэ кыышысчагъэхэм (ахэр ежь Азмэт ипкэгэу-лэгъух, иду-нэететыкэ щыгъозэ цыфых) теубытагъэ хэльэу кыаугъ ащ лыгъэрэ шыипкяагъэрэ зэрэхэлхээр, хэгъэгу клоц! Йоффхэм ясистемэ гъэспыгъэним, ыльэ теуцоным йоффышхо зэрдишиагъэр кыхагъэшыг. «Зыгорэм шүккэ игүгъу пшыщтмэ, ащ лъэшэу тэфэ» алыагъ.

Аш лъяшшэу сыгу къылэтыгъ.
Пэцэ Іенатлэ зилагъэм цыфхэм
бэп фагъэгъурэр, маклэ къыз-
рэхэкъирэр зэдьрагъаштэу Ioф
ышлэ зехъум хэммыукъуагъэу,
иIoвшлэн хэшшыкъишхо фырила-
гъэу, шынкъагъэ хэльэу ишылэ-
ныгъэ гьогу рыктуагъэу алоzэ,
игугу зэрашшырэр. Азмэт хэ-
бзэухъумэкlo Ioфышшэхэм якын-
хэхынклэ, ахэм ягъесэн-пуны-
гъэклэ Ioфышхо ишшагъэу алты-
тагъ. Ар насыпгъэу Хъутыжъ
Азмэт фэплъегъун плъекъышт.

Оперативникүй ригъажыбы, хәкүм и УВД ипащэ игуадзэу ильяс 30-м ехүрэ правэухыумэ-кло къулыкъум Хъутыжъ Азмэт щылэжъагъ, аш щыщэу 25-м Адыгэ хэку исполкомым Iэклоц Iоффхэмкло и Гъэлорышланлэ ипа-щэ игуадзэу, уголовнэ Iоффхэм язэхэфын фэгъэзагъэу щытыгъ. А лъэхъаным Iоф зыдишIэгъэ ныбжыкIэхэм Хъутыжъыр якIэлэе гъаджэу алтытэ, къулыкъум хэтыфэ аш къеоплэнэу, Iоф зы-дишIенэу хъугъэхэм зэкIэми иловшэн хэшькылшко зэрэфы-рилэр, шлэнгъэ куухэр зэрилэ-хэр къыхагъяшных.

Хъутыжъ Азмэт мэкъуогъум и 5-м 1930-рэ ильэсүм Төүцожь районымкэ Ленинэхъаблэ къышхъуль. Къоджэ еджэлпэ ужым Мыiekъопэ мэкъумэц техникумым чахьи, Ѣеджагъ. Аш нэ-
lyасэ зышыфэхъульгъэ, зыдеджэ-
гъэ пшъашьэу Клавдие шхъе-
гъусэ фэхъушь, ильэс 65-рэ зэгурьлохэу зэдэлсэугъэх. Ныб-
жыккэхэм зы клаэ къафэхъульгъ,
аплыгъ, ар джы Москва пэмы-
чыжъэу Сергиев Посад Ѣ-
псэу, техническэ шэнэгъэхэмкэ

кандидат, унэгьо дахэ ышлагъ, къуищрэ зы пшъашъэрэ ил.

Күндицээ бын шашварын ийн Техникум ужым СССР-м къэралыгъо щынэгъончъэнимкээ и Министерствэе и оперативнэ еджаплэу Харьков дэтын агъаклошь ар къеухы. 1953 — 1960-рээ ильэхсэхм къэралыгъо щынэгъончъэнимкээ органхэм къулыкъу ашихыаг. Йофшэнэм даклоу СССР-м и МВД и Апшъэрэ еджаплэ, етланэ Адыгэ къэралыгъо кълээгъэдже институтыр къуухыгъяа. Ильэсэбэ хъугъяа

хэгээгүй клоц! Иофхэмкээс органхэм яветеранхэм я Совет ишац.

— Сэ зыщезгээжъэгъэгъэ
уахтэмрэ непэрэмрэ зэфэди,

зэфэмэыди ахэбгүйтэшт. Ау күлүкъум иматериалнэ базэ хөхөнөгъэшхо зэришыгъэр, амалхэр нахьыбэу щыгэхэ зэрэхүгъэр кыхэзгээшымэ сшоингүй. Тэ тильэхъан системэм иматериалнэ базэ тхъамыкгэ дэдагь. «Полуторкэкгэ» заджэштыгъэхэ машинэр ары ныгэп щыгагьэр. Джы транспорткэ, нэмэгдэх техникэгэ зэтегээпсыхыагъях. Күлүкъушгэхэм шьхьафэу зыщыгсэүштхэ унхэр афашыг. Шыныгкъэ, сэ ювшгэнэры зесэгжажьэм, заом кыхэзкыжыгъэхэу, оптышко зилгэ күлүкъушгэхэм бэ сзызғагьесагъэр, ахэм бэ ашгэштгэгъэр. А льэхъаным кызгургууагь юридическе гэсэнгыгэе уиэндим ювшгэнэу сзызхэхыагъэмкэ мэхъянэшго зэриэр. Ашгэлтыгъэу СССР-м и МВД и Аппшээр огцоже ясашигт.

**Анахь къинигъоу зыукла-
гъэмкѣ Азмат сеупчы.**

— Анахыбэрэ сыгу къэкыжырэр Мыеккуапэ щыпсөурэ зэшхэу (нэбгыриш хүщтыхгэх) нэбгырабэ зэкцодылгагъэхэр къызэрэтыубытыгъагъэхэр ары. Зэшищмэ анахыжыр хьапсым бэрэ дэсгыгъеу къэкцожыгъеу щытыгъ. Анахыккэр псеолъешымэ ахэтыгъ, рэхъатэу юфышшэштгыгъ. Гъэшшэгъоныр, гурытгын унагъо илгэг, исабийхэм ынаэ атетэу ыпшүштыхгэх, апь-

щытыгъ. Ахэм якъыхэгъэшын, якъэубытын чэши мафи ыужитыгъ, къиньбэ къапыкыгъ, ау къэтыубытынхэ тльэкыгъэ. Аще фелок бэ гум иза санжиро.

— Уянэ-үятэхэм ашыщэу хэт уфэдэу альытэра? — се-

— Сятэ сыйфэдэү ало. Сятэу Къеншьао партийнэ-хозяйствен-нэ йофышлагь. Щынджые, Тэхүтэмькьюае, Бжыхъэкъөежым, Джеджэхъаблэ япартячайкхэм ясекретарыгь. А лъэхъаным аш фэдэ ѹофышэхэм Ӏашэ араты-щтыгь. Сызэцыкүм тятэ Ӏашэ соху хадсан солдатыг.

1942-рэ ильэсүм ильэс 12
нахь сымыныбжьеу тягэ заом

кіә саделагъ, каләхәр еджагъәх,
унагъохәр ашлагъәх, хәбзә Іена-
тлахәр хәләдәу, ап-анаклап-әх

Хэбзэухъумэкю къулыкъу-
хэм яветеран непэ анахъэу

зыгъэгумэкырэмкэ сеуччы.

Гъогхэм атехъухъэрэ машинэ зээтэкъыхэм непэ ныбжыкъабэ ахэкъуадэ. Ар тхъамыкъэгъошху. Автомобильхэр псынк'яу зе-зыифхэрэм юф адэтешшэ, ау а юфыгъом изэшшохын ны-тихэри, общественностири, къэралыгъо къулькухэри нахъ яшьыпкъэу халажьанха фас.

хэлэжъэнх фае.
Ветеранхэм я Совет инэплээгүй ит унагьохэу ны-тыхэр зы-щызэгурымылохэрэм, ештоным пышагъэхэм ашапүрэ сабийхэри. Аш фэдэ унагьохэм шъхба-фэу ны-тыхэм тоф аашидэпшлэн

Непэ юф зыдэсшлагъэу къенагъэр маклэ. Ау ныбжыкылэу къулыкъум тштэгъагъэхэр лы хъугъэхэу мэпсэух. Ахэм ашыщых Евгений Полуниньр, Мамьецьо Кимэ, Ситкин Хъасанэ, Еутых Шамсудинэ ыкыл нэмицкыр.

Ильэссыбэрэ хэбзэухъумэклюү күулыкъухэм хялалтэй тоф зэраачишигэйм къэралыгьом осэ гъэнэфагъе къыфишигыгъ. Аш орденхэр, медальхэр, ведомственэ тын ляаплэхэр къыфагъэшьошагъэх.

Неущ Хъутыжъ Азмэт ыныбжъ ильэс 90-рэ хъушт. Джыри ильэссыбэрэ ипсаунгыгэ непэ зыттым къышмык!эу къыгъаш!энэ түфалъа.

Урысыем и Мафэ ипэгъокIэу

Къинигъуабэхэм къахэкIыжыгъ, джыри зэтэуцожыщт

Дунаир зэлъзыыкIугъэ коронавирусыкIэм къиздихыгъэ тофыгъохэм ахэтэу Урысыер мыгъэ имэфэкI тухащт. Ыпэрэ ильэсхэм зэрэштыгъэм фэдэу тофхъабзэхэр субъектхэм ашызэхащэнхэу хүүттэп, цыфхэр зэхэхъанхэшь, къэралыгъом имафэ хагъэунэфыкын альэкIыщтэп...

Зэпахырэ уз мэхъаджэм нэбгырабэ екодыллагъ, экономикэми иягъэ ригъекыгъ, цыфхэм мэфэкIыми агу къидищаерэп... Арэу щитми, мыш фэдэ чынгээ къинэу къэралыгъуабзэхэр зыщызэтезыгъэм, минипш пчагъекI къалытэу цыфышхъэр зыщашокIодыгъэм Урысыем ыкlyачэ, иамалхэр къизэрэшылэгъуагъэхэр къыхэбгъэшын фае.

Къэралыгъом ипащэ, аш икомандэ дунаир зэлъзыыкIугъэ узым пашуекIогъэним ишыкIэгъэ тофхъабзэхэр игъом зэрэгнэфагъэхэм ыкIи зэрэхъираштыгъэхэм яшуагъекI адрэхэм анахь макIард зэрар къизэрэтихъыгъэр нафэ. Цыфышхъэм итугыр шынымэ зыри бэ, ау мин 50-м е 150-м ягъепшагъэмэ, мини 5-р бэкI нахь макI.

Урысыем и Мафэ агъенэфэным льапсэ фэхъугъэ хуугъэшагъэхэм 1990-рэ ильэсхэм къихиубытагъэхэр дэгъо ашыгъуазэх. Ахэм зэхъокIынгъэу къиздахыгъэхэр къэралыгъом къизэрэхъякоу къизэпичигъэхэп. Цыфхэр афэхъязырыгъэхэп, зыпкытиныгъэ щыагъэп, зэозпэуцужхэр субъектхэм ашыгъэхэм къарыгаджэштыгъэх, терроризмэ, нэмикI бзэджэшэгъэ хылыгъэхэм заушомбгъущтыгъ... Непэ тызымыгъэрэзабэ щыэнэгъэм хэтэльяа, анахьау аужырэ мээз зытум, ау узэкIеэбэжжэу а ильэсхэм зыфедагъэхэр угу къебгъекIыжмэ, а къинигъохэм къахэкIыжышүүгъэ къэралыгъор джыри зэрэзэтэуцожыщтим уехъирэхъышэжжырэп.

Непэ бизнес цыкIумрэ гурытымрэ анахьау вирусым зэрар къизхъыгъэр. Ашыгъум тигу къэтэжкугъэгъекIыж 1990-рэ ильэсхэм, 2000-м икхынгъахъум ахэм яоф зытетыгъэр, нэүжим хэхъоныгъэу афэхъугъэхэри къидэтэжкугъэлтих. Гүшциэм пае, промышленностын, 2000-рэ ильэсхэм къышыублагъэу 2019-рэ ильэсхэм нэс пштэмэ, процент 65-рэ фэдизкI къидигъекIырэм хигъэхъуагъ. Аш ишуагъекI тофшэлтэп чыпIэхэмкI гумэкIыжу щыагъэри дагъэзэжыгъ.

2008-рэ ильэсхэм санкцихэм апкъ къикIыкI къэралыгъом къинигъо зэфэшхъяфхэр иэхуугъагъэх. Ау аш пае къэмийнэу инвестицииу къыхалхъэрэр фэди 2,5-кI нахьыбэ хуугъэ. Санкцихэм арь 1экIыбым къирямыщт, тэ тадэжж къышыдагъекIыре продукиер дгъэфедэним тыкыыфэклоним фытегъэпсихъэгъэ программэхэр къэралыгъом щатупшихэм

уշхъагъоу фэхъугъэр. Ахэм шуагъэ къамытыгъеуи плон пльэкIыщтэп.

Экономикэм зиушомбгъумэ, къэралыгъом мылькоу, амалэу иэр нахьыбэ мэхъу, нэмикI лъэнкIохэм ахэр афеъазэх. Аш изы шыххват псаунгъэм икъеухъумэн пэуигъахъэрэм хэвшыкIэу зэрэххуагъэр. Непэ тимедининэ лъэкIышхохэр иэзэрэхъугъэм, технологиякIэхэр зэрэшагъэфедэхэрэм демыгъэштэн пльэкIыщтэп. Ар зэпахырэ узум дунаир зэлъзыыкIугъэм дэгъоу къигъэлтэгъуагъ.

Экспертхэм къизэрэхъэшырэмкI, 2000-рэ ильэсхэм медицинэм сомэ миллиард 204-м еху хэлхъагъэ хуугъагъэр. 2017-рэ ильэсхэм а пчагъэхэр сомэ триллиони 3,5-м, 2019-м — сомэ триллиони 3,9-м нагъэсигь. Аш фэдэу мылькушхо зэрэхалхъэрэм ишуагъекI, медицинэм епхыгъэ учрежденихэр яшыкIэгъэ оборудование дэгъухэмкI зэтэгъэпсихъагъэх хуугъэ. Технологие пэрхтэхэр зыщаагъэфедэхэрэ медици-

нэ 1эпIэгъур цыфхэм нахь къизэкIэгъэхъошу афэхъугъ.

НахьыпекI аш фэдэ 1эпIэгъу къуатынм пае Урысыем икъэлэ шъхьаэ уклон фэягъэмэ, джы субъектхэм ашыцьбэхэм 1эзэлэ гупчэшхохэу, амалышхохэу зиэхэр къашызэуахыгъэх. ЫпкIэ хэмьльэу непэ диспансериазиер пкун пльэкIыщт. Сымэджэшхэр гъекIэжыгъэх хуугъэх, кIу къашыгъэри, къашырэри макIеп, непэр лъэхъаным диштэрэ оборудованиехэмкI зэкIэри зэтэгъэпсихъагъэх. Джыри мары вирусир Урысыем къизехъэм, лъэхъаным диштэрэ зэтэгъэпсихъэгъэ госпиталыкIэхэр охтэ кIэлкIым къыкIоцI чыпIэ зэфэшхъяф пчагъэхэм ашагъэуцугъэх.

КIэлэцIыкI 1ыгъыпIэхэмкI тофыгъоу къэралыгъом ильгыгъэр тулу къэтэжкугъэгъекIыж. Непэ аш фэдэ гумэкIыгъо щыгъэш. Гүшциэм пае, 2012-рэ ильэсхэм чыпIэ мин 800 фэдиз кIэлэцIыкI 1ыгъыпIэхэм къашатыгъагьыкI процент 64-м ехуу а тофыгъор дэгъэзэжыгъэх хуу-

гъагъэ. 2017-рэ ильэсхэм проце-

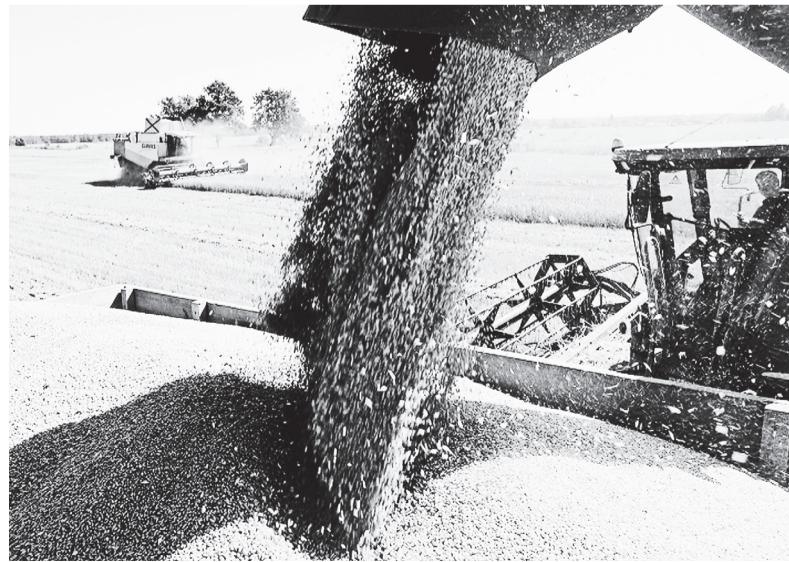
нти 100-у ар зэшохыгъэхъуагъ, субъектхэм аш фэдэ чэзэвхэр яIэжыхыэп.

2000-рэ ильэсхэм демографиум зыпарэми игуу ышыщтыгъэп, аш ылтэныкIоцI тофхэр нахьышу шыгъэнемн пылынэу къэралыгъом амал иягъэп. Аужырэ ильэсхэм аш фытегъэпсихъэгъэ программэу щыгъэхэм, УФ-м и Президентэу Владимир Путиним унэшшо зэфэшхъяфэу къышыхэрэм шуагъэу къахыирэ нэрыльэгъу. Гүшциэм пае, 2000-рэ ильэсхэм Урысыем щыпсэурэ унагъохэм япроцент 29-р ары сабыитту зэрысигъэр. Ны мылькум фэгъэхыгъэ программэм

ыкIи нэмикI 1эпIэгъоу унэгъо ныбжыкIэхэм къэралыгъом аритихэрэм яшуагъэкI, 2016-рэ ильэсхэм сабыитту зыщапуурэ унагъохэр процент 40-м ехуугъэх, сабыиц ыкIи нахьыбэ зэрысихэм япчагъэ процент 20-м шъхъярикIыгъ. Джы мы ильэсир къышыгъэхэм къышыублагъэу алерэ сабыкI къизэрихъухъэрэ унагъохами ны мылькум исертификат араты, ятлонэрэ ыкIи аш къыкIэлэцIыкIорэр къизфэхъухэрэм ахьщэу къышыдэлтагъэр сомэ мин 616-м ехуу къафашыгъ, кIэлэцIыкI зэрыс унагъохэм апае социальнэ 1эпIэгъу зэфэшхъяфхэр агъенэфагъэх. Ахэм зэкIэми УФ-м и Президент кIэшакIо афэхъугъэр. Мыш фэдэ къэралыгъо 1эпIэгъухэр сабыкI зэрыс унагъохэм япчагъэ хэхъоным зэрэфэорышIещхэр нафэ.

Джащ фэдэу гъесэнгъээм, шыэнгъэм, культурэм, спортын альэныкIоцI хэхъоныгъэу щыгъэхэр гурт ыкIи спорт еджэплакIэу къашыхэрэм, культурэм и Унэу агъекIэжыхэрэм, музеу къизэуахыхэрэм, нэмикIыбхэм къаушыхьаты.

Мэкъумэш хъызметым хэхъоныгъэу аужырэ ильэсхэм зышигъэхэр нэрыльэгъу. 2000-рэ

АР-м хэгъэгу клоцI ИофхэмкIэ и Министерствэ къеты

Шъуикъэбар яшъумыПуат

Непэ цыфхэр зэфэтхэнхэм, зэдэгүүшүиэнхэм афэшI социалнэ хытыум иамал зэфэшхяафхэр кызифагъефедэх. Зэлуклехэу зэдэгүүшүиэнхэм нахьи, мыш фэдэ шыкэр бэмэ нахь Iешлехэу кыхахы.

Тильэхан бзэджашлэхэм кыны къащымыхью рир кызылэкагъехан альэкы. Ежь цыфхэми бзэджашлэхэм цыхэ

афашлыхээ якъэбархэр аралох.

Интернет сайтхэм цыфхим ежь имьеу сурэт къаригъеуон ыльэкыщт. Арыш, дэгүэ дэдэу шумыслэрэ цыфхир шыуищүйенгэ щышумыгъэгъузэмэ нахышу.

Зыышумыгъэгъупш, видео ыкIи аудио шыкэмкIэ зэдэгүүшүиэнхэм адэшумыгъэхэр бзэджашлэхэм кызифагъефедени, шуаушхяакун альэкыщт. Арыш, сакыныгъэ кызхэжкугъаф, шууикъэбар зыпареми ешумыуат.

ЯлофшIэн зэблэхъунхэр фашыгъэх

Карантинам ыпкь кыкIеу АР-м хэгъэгу клоцI кулыкъум иподразделенихэм ашыщхэм ялофшIэн зэхъокыныгъэхэр фашыгъэх.

Джы цыфхэм яльэу-хэр тхыгъэ ыкIи электрон-на шыкIем тетэу АР-м хэгъэгу клоцI ИофхэмкIэ и Министерствэ исайт нэ-кльбью «Прием обращений граждан и организаций» зыфиорэм ыкIи аш илочтэ в министерствэ вэм епхыгъэ район чын-пIе отделхэм афырагъе-хынх алъэкыщт.

Гээлэшыгъэ шыкIем тетэу Адыгейим и Къэралыгъо автоинспекции икъулыкъушлэхэм Иофашэ. Гэгурлыкыоныр щынэгъончъянымкIэ автоинспекцием, джащ фэдэу администривнэ хэбзэу-къоньгэ зезыхъагъэхэм псынкIеу анаэ тырадзэ-нымкIэ Адыгейим иполи-ции икъулыкъушлэхэм игъеклэтигъэ Иофхъабзэхэр заразхъэх. Урамхэм, зыгъэпсэфыгъипIе тысыл-хэм ыкIи общественнэ чыпIэхэм полицием иоф-шилэхэм кулыкъур ашахь.

АР-м хэгъэгу клоцI ИофхэмкIэ и Министерствэ цыфхэм къаждэхэлэхэм шыкIем тетэу къэралыгъо фэло-фашлэхэр зыщаагъэцакIэрэ порта-лэу gosuslugi.ru кызифагъефеденэу.

Шунаал тешшотэгъадэ, бзэджашлэгъэ ыкIи ад-министративнэ хэбзэу-къоньгэ зезыхъагъэхэм псынкIеу анаэ тырадзэ-нымкIэ Адыгейим иполи-ции икъулыкъушлэхэм игъеклэтигъэ Иофхъабзэхэр заразхъэх. Урамхэм, зыгъэпсэфыгъипIе тысыл-хэм ыкIи общественнэ чыпIэхэм полицием иоф-шилэхэм кулыкъур ашахь.

АР-м и МВД цыфхэм макъэ аргээль, бзэджашлэгъэ ыкIи администривнэ хэбзэу-къоньгэ зезыхъагъэхэр аратых. Аш нэмыхкIеу Урысые Федерацием икъинхэ фимытхэу пантхэр афагъэпсих.

Хыапс зэрэлтэмылтыгъэр къэзыушихъятырэхэл джы унэм умынкIеу бгээпсийн плъэкыщт. Аш паэ электроннэ шыкIем тетэу къэралыгъо фэло-фашлэхэр зыщаагъэцакIэрэ зыкIи порталым зыфбагъэзэн плъэкыщт.

Цыф зэхахъэхэм за-

Кошын ИофхэмкIэ пшъэрэльхэр

Мы уахътэм ехъу-лэу Урысыем хэ-гъэгу клоцI ИофхэмкIэ и Министерствэ кошын ИофхэмкIэ иподразделение мыш фэдэ лъэни-къохэмкIэ доку-ментхэм ялыхи лъегъекIуатэ:

— Икъыб къэралым кыкIыгъехэу визэкIе Уры-

сые Федерацием къиха-гъэхэм, мы уахътэм айыгь визэхэу мэфэ 90-м нэсэу пальэ зыпыльхэм афыльгъекIуатэх. ЗыгорэкIэ ахэм япальэ икыгъэ ху-ме, охтэ гъэнэфагъекIэ агъефедэн, нэужым УФ-м икъыжынхэ альэкынхэ мэфэ 90-м нэсэу визэр афыльгъекIуатэ;

— Икъыб къицкыгъэхэу, Урысые Федерацием къиха-гъэхэу визэ зими-

щыкIагъэхэм охтэ гъэ-нэфагъекIэ къэралыгъом исынхэмкIэ Изын зиэхэм япальэ зикъыкIе, кошын ИофхэмкIэ кулыкъушлэхэм янашьокIе мэфэ 90-м нэсэу а пальэр афыльгъекIуатэ.

Аш нэмыхкIеу хабзэм пэрыохуу фэмыхъухэу Урысые Федерацием щы-псэунхэу Икъыбым къи-кыгъэхэм Иоф ашлэн альэкынхэмкIэ ыкIи ахэм Иоф арагъешлэн альэкынхэм Изын аратынхэмкIэ ятхылхэм якыыыхын льагъекIуатэ. Джащ фэдэу егъэзигъэ Иоф щымыIеу Урысые Федерацием имыкIынхэмкIэ патентхэр аратых.

АР-м хэгъэгу клоцI ИофхэмкIэ и Министерствэ кошын ИофхэмкIэ игъэло-рышлапIе Урысыем игражданхэм, джащ фэдэу Икъыбым къицкыгъэхэу рес-публиком щыпсэухэрэм къяджэ миграционнэ къу-лыкъум зафагъэзэнхэмкIэ ыпшъэкIэ зигугуу къэт-шыгъэ къэбархэм икъоу защагъэзэнхэм.

Пкыыгъуи 9 агъэкIодыгъ

Мы ильэсир кызихыагъэм кыщыублагъэу хэгъэгу зэ-ошхом ильэхан агъефедэштыгъэхэ къэрэ пкыыгъуи 9 Адыгейим кыщагъотыгъ ыкIи агъэкIодыгъ.

хъан агъефедэштыгъэ «минометыр» арэу кы-чэкIыгъ. Ар хэушхъафы-кыгъэхэу площацдкэм ащи кыщагъэуагъ.

Мыщ ыпекIе Урысыем хэгъэгу клоцI ИофхэмкIэ и Министерствэ имеж-муниципальнэ отделэу «Адыгейский» зыфиорэм мыш фэдэ хууль-шагъэ-шагъэунэфыгъ, Хэгъэгу зэошхом шагъефедэштыгъэ лагъымиш шьофым кыщагъотыгъ.

Тэххутэмыкье район-ным щыпсэухэрэм къэрэ-ре пкыыгъо заулэ къагьо-тыгъэх. ЧыпIэ пэпчэ дэгъо аупльэкIуагъ, нэужым ахэр агъэкIодыгъэх.

Полицием шуугу къе-пкыыгъы! Къэрэ пкыыгъор къэжъугъотыгъэ шуугуцафэмэ, аш изытет ыкIи итеплэе емылтытыгъэ шуунэмис ыкIи жу-гъеклодынэу шуулымыл.

А чыпIэ цыфхэр ешумыгъэкIуапIэх, псын-кIеу полицием ителефон номерэу 02-м (моби-льнэ телефонымкIэ номе-рэу 102-м) шуутеу ма-къэ яжъугъэлү.

Джырблагъэ Мекъу-пэ ошIэ-дэмьишIэ Иоф-

хэмкIэ кулыкъум ите-лефон кыфытехи къа-рауагъ къэрэре пкыы-гъюм яхьшыр кызизра-гъотыгъэр. Мы хууль-шагъээр зыщаагъэунэфы-гъэм полицием икъулы-кушлэхэр псынкIеу кла-

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр КIАРЭ Фатим.

Чылэу Алыуарэ (Бжыхъэкъуа) ихъишь

Черкес шыу полкым ежь-ежырэу хэхъанхэшь, заом клонхэу фэягъэхэм 1914-рэ ильэсүм ишишьхъэу мазэ кыщегъэжьагъэу льэу тхыльхэу атхыгъагъэхэр чылэхэм ялагъэхэ тхъаматэхэм Пышэ хэкум иатаман фагъэхьыштыгъэх.

Кавказ армием иглавнокомандующэу генерал-адъютантэу графэу Илларион Воронцов-Дашковым ыгъеунэфыгъягъ Черкес полкым хэхъягъэхэм къулыкъу шъуашэу зыщальэштыр: цыемрэ ыкъи адыгэ паломрэ ежъашьохэу, къэптаныр (бешметыр) шуцлэу, тэмэтельхэр плъыжъхэу.

1914-рэ ильээсүм илоныгь-
мазэ Черкес шыу полкэу эзэх-
щаагъэр Екатеринодарскэ отде-
лым иатаманэу полковникуэу
Камянскэм къалэу Екатеринодар
шиупльэкүгъягъ. Гъэзетэу «Кав-
каз» а хъуягъе-шлагъэм ехъыла-
гъэу мырэущтэу къытхыгъягъ:
«Атаман отдела поздравил чер-
кесов за бравый и боевой вид.
Черкесы дружно отвечали «Бе-
рекет берсин». Все черкесы
приведены муллой-кадием к
присяге и отслужили молебен
о даровании победы русскому
войнству».

Тхъэльзэу ужым полкыр ра-
шажбы, Іоныгъом и 13-м ехүлэй
къале Ермэлхъаблэ пэмъчыжъэй
псыхьоу Уарп инэлкэ дээ уцу-
пэу щагъэхъазырыгъэм ащаg.
А чыпээм къулыкъушэхэр дэ-
ньоу щагъэхъазырыгъэх зэошхом
Iухъанхэ альэкъынэу: агъесагъэх
офицерымэ яунашъохэр агъэцэ-
кэнхэу, лъэсэу е шыоу зэнхэ
альэкъынэу. Іоныгъом и 28-м
поручикэу Тупаловым заом тे-
гъэпсыхъэгъэ Iашэр къалэу Лэ-
бапэ къырещышь, полкым икъу-
лыкъушээмэ къареты.

1914-рэ ильэсүм Іоныгъом и 30-м Черкес шыу полкын ефэндэу фашы қуаджэу Адэмые щыщэу Набэкъо Мышэост Джамболэт ыкъор. Аш ехылпала-тэу Н. Н. Брешко-Брешковскэм мырэущтэу ытхыгъарь: «В каждом полку дивизии свой мулла-священник. В Черкесском полку мулла ученый, побывавший в Мекке. Его папаха обернута белым. Каждый мулла находится на позициях со сво-

им полком и, как у всех, у него винтовка, кинжал и шашка».

Дивизиер зэрэгхэлжээзьрыг тээр икүнкэ альти, чээштэй тээр ыгузэгум мэшлокукэ Ка-менец-Подольскэ губернием ит къалэу Проскуров ащэ (къалэу Хмельницкий). Аш ыужыпкъэм Къыблэ-Къохэпэлэ фронтым агы-клошь, яенэрэ армиеу генералэу Брусилов Александр Александрыкъор зиэшхъэтетым хагъахъэ. Дивизиер апэрэ заом зэрэхэлжэягъэр А. Д. Вершигора мырэущтэу къытхыгъагь: «Местность, где приняли первое боевое крещение — это верхнее течение притока Вислы реки Сан и самых верховий Днестра». А чыыпцэм, 1914-рэ ильэсым тынъэгъазэм и 5-м Ѣгъэжъагъеу Черкес шыу полкыр мэзитс пхъашэу Ѣыззеуагь. Апэрэ заохэрзырагъажъэхэм дивизирем ико-мандир къытхыгъагь: «...Когда всадники добирались до врага, они вели себя с храбростью, ожидающей от мужчин, которые получали удовольствие от битвы, неважно в пешем они строю или конном».

Апэрэ заохэм, лыгъешхсь кызыыхафээс посемыблэжкынхэу пыим езэугъэхэу, Тэхүүтэмыкьое районым икыгъагъэмэ аашыщхэм бгъэхальхъэхэу Георгиевскэ квашэу я 4-рэ шууашэ зилэр кваратыгъагь: младшэх урядникэу Клэрмыт Сэфэр-бый (N 112808), шыю Хууажье Къадыр (N 214307), младшэх урядникэу Хъатх Хъаджымосэ (N 183982), шыю Жанэ Хъасанэ (N 183994), шыю Хъагъур Монсэ (N 325653), шыю Клэрмыт Гъучыips (N 325657), шыю Бжынхъакъо Алджэрье (N 325661).

Гээзэтэй «Новое время» зыфиорэм икорреспондентэй О. Л. Опрышко иочеркэй «Кавказцы» зыфиорэм кыригъэхъэгъагь тилыхъужхэр Цу-Бабино дэжь зэрэццыэуагъэхэр

«Ясным и солнечным утром сотни в полной боевой готовности двинулись вперед и лавой стали переправляться через первую речку из трех. Переправа через первую речку удалась. Но уже при переправе через вторую речку неприятель открыл по сотням бешеный огонь и в результате переправа далаась очень тяжело, так как огонь орудий, пулеметов и винтовок противника достиг высшего напряжения. Над головами рвались шрапнель, неслись пули, лошади нервничали. Первые цепи спешенных всадников Черкесского и Ингушского полков устремились вперед, увлекая за собой всю остальную массу полка. С криком «Алла! Алла!» заглушавшим временами звуки канонады, сотни перескочили холм и понеслись вперед идя, как казалось, на верную гибель. Сдерживать всадников не было никакой возможности. Австрийцы дрогнули и заметались. Не выдержав натиска Черкесского и Ингушского полков противник в панике отступил: убитыми у противника насчитали 370 человек, 130 их них оказались со смертельными кинжалыми ранами». Теклоныгъэр а заом кыышыдэхыгъэнэм пхъашэу хэлжъягъ прaporщикэу Бжыхъакъор зилэшхъяэтет сотняр.

О. Л. Опрышко гъезету «Новое время» къыргъэхъяльга «Для выяснения количества оставшихся в городе Станиславове австрийцев были посланы два конных разъезда горцев. Видимо австрийцы заметили их, но ничем не выдали своего присутствия, подпустили их к самому городу. Горцы предположили, что город совсем оставлен неприятелем, спокойно вошли в него. Здесь их встретили залпами с разных сторон. Вместо того, чтобы от-

ступить, горячие кавказцы пребегли к своему необычному оружию и на улицах закипел кинжалный бой. Австрийцев обуял страх при виде горцев, но и на этот раз горцы победили, не потеряв ни одного человека, кроме нескольких раненых».

Кавказскэ туземнэ шыу дивизиер, урысые къулыкъум ипэ щабэмэ аштошь мыхъузэ, Урысыем идээ анах пхъашэхэу дивизием хэтыгтэхэм ашыши хуягъаьзэ. Мэзаем и 12-м 1916-рэ ильэсым генерал-майореу Гагариныр къафэгуштогъагь дивизием хэтыгтэхэм полкыимэ — урысыем ипачтыхъэ быракъынхэр къызэраритыгъэмкэ.

Кандор Р. С. кыргъэльэргъуағы «Несомненно, командовать таким уникальным для Русской армии воинским формированием, как Черкесский конный полк, было необычайно сложно и почетно. Значительную роль при этом играл авторитет команда-ра — офицера. Важен был личный пример в бою, уважение и почтительность к подчиненным, верность воинскому долгу и своему слову — все то, что всегда ценилось на Кавказе. И то обстоятельство, что в течение первых двух лет офицерский состав в Черкесском конном полку оставался практически неизменным, способствовал его успешной боевой жизни. Офицеры прекрасно знали своих подчиненных, их боевые качества. В каждой сотне из урядников и всадников, находившихся в сражениях с противником в течение этих лет, образовалось спаянное боевое братство — мощная влиятельная военная сила».

Офицерхэу, аперэу дивизием къяклохэрэмэ агъэшлагъоштыгъэ ыкли ашлогошлэгъоныг Кавказым икыгъэх шүүхэр дэнчикхэу, шоферхэу е зэоным емынхылгээ юфтьхабзэхэр зэрхьханхэу зэрэмьклоштыгъэхэр. Зэоплхэм а юфым пае алоштыгъэ: «Тэр-тэрэу заом тыхэлэжьз нэу тыкъякуагь нахь, зыгорэм ищазмэхэр тльэкынхэу арэп. Заом тыхэмилажь эу тадэжь тыклохьымэ, тишүзхэм мыскьяарэ ташлэу тыщиэнэу тыфааеп».

Кавказ армием иглавнокомандующэу генерал-адъютантэу графэу Илларион Воронцов-Дашковым Кавказскэ туземнэ шыудивизирем офицерыкIэхэу къеклощхэр ежь-ежырэу ыгъянафхэти, апэррапшэ еджакло ыгъяклохэзэ ыгъэхъазырыщтыгъэх. Черкес шыу полкыр цэрийо зэхъум, аш ухагъэхъаныр псын-кэгъуагъэп, хахъэхэмэ ашлонгъо офицерыбэмэ лъэу тхыльхэр къатхыштыгъэх, ау зэкэри аштасыгъэп.

Черкес шыу полкым ишь-хъеттэу, пшэу, подполковнику Чавчавадзе Александр Захар ыкъор ежь ышъхъэк! адегуышы-ищтыгъе къек!огъак!ехе офицерхэм. Апэррапш!еу къек!огъак!эр щигъэнуазэштыгъе полкым хабзэу щызэрхъэхэмрэ тоф-тхъабзэхэу егъаш!и пш!э мыхъущтхэмрэ.

Къэкъогъакъэ офицерхэм Чавчавадээ А. З. ариоштыгъэ: «Ты полюбишь наших людей, но помни, офицер Кавказской дивизии не может совершать ни одну из следующих трех вещей — быть всадника, непристойно ругаться на всадника и ни в коем случае не показывать всаднику свой страх».

Шыу сотнеу Къылыш Султлан-Джэрэй зиңшхъянеттыгъэм хафэштыгъэхэм лъашеу ягуапэ хъущтыгъэ: а сотняр анахь цэрыломэ ащищыгъ. Апэрэ мафэу полкым зыхэфагъэм къыцье жэжъягъэ Султлан-Джэрэй адигэл шылыкъэу, зэокло бэлахъэу, исотня хэтыгъэх шуюхэр зэоным фэлэпэласэхэу ыгъэсагъэхэу, дивизием ианахь офицер дэгүмэ ащищэу хъугъагъэ.

БАРЦО Адам.

Гузэгүм исхэм ашыщхэр сэ-
мэгумкэ укынкіэу джабгүумкэ
уклозэ: я 2-рэ сотням иштабс-рот-
мистрэу **Кылыщ Султан-**
Джэрий, аш кыгосыр полкым
ихъаджэу **Набэкъо Мышэост**
(сарыкъ фырж зыщыгыр), чер-
кец шыу полкым икомандующэу
Александр Захарьевич Чавча-
вадзе. (Каменец-Подольскэ гу-
бернием икъалэу Проскуров,
чъэптиогъу-шэкъогъу мазэхэр,
1914-рэ ильэс.)

